

POZNÁMKY K DIALÓGU MEDZI KREŠŤANOM A MARXISTOM

KONRAD FARNER

Dr. Konrad Farner (nar. 1903), švajčiarsky marxistický teoretik a publicista, pochádza z jednej z najstarších patricijských rodín mesta Zürichu. Študoval vo Frankfurte n. Mohanom, Kolíne, Mníchove a Bazileji filozofiu, teológiu, dejiny umenia a právo. V súčasnosti žije v Zürichu ako nezávislý publicista vo veľmi skromných pomeroch, pretože jeho príjmy tvoria doslova iba riadkové honoráre. Je to však pochopiteľné, keď sa uváži, akú neľahkú pozíciu musí mať vo švajčiarskej spoločnosti osobnosť Farnerovho typu: „renegát“ buržoázie, vášnivý polemik a militujúci marxista, člen Ústredného výboru Švajčiarskej strany práce (ktorá je komunistickou stranou). Ako vidno aj z výpočtu Farnerových vysokoškolských štúdií, jeho záujmový okruh je veľmi široký: od filozofickej kritiky náboženstva cez nekonvenčné analýzy základných otázok marxizmu a socializmu po dejiny výtvarného umenia a umeleckú kritiku. Zo všetkých týchto oblastí vydal Farner rad kníh, teoretických štúdií a bystrých publicistických príspevkov, pričom viaceré z nich boli preložené i do cudzích jazykov. Stať, ktorú uverejňujeme, ťahá k Farnerovým „večným“ a návratným témam: k dialógu medzi marxizmom a kresťanstvom. Farner chce celým svojím úsilím ukázať prevahu prvého nad druhým, a tým vlastne zdôvodňovať svoj niekdajší prechod od protestantskej teológie k dialektickému a historickému materializmu. No nemenšie úsilie vynakladá na to, aby objasnil, že v tomto dialógu sa nemá stretať vulgárny marxizmus so zvlgarizovaným, zosmiešneným kresťanstvom, ale tvorivý marxizmus s čo najserióznejšie poznaným kresťanstvom.

R.

Ozajstný dialóg pozná síce duchovný nepokoj, nie však predsudky a strach. Je otvorenou apologetikou, ale nie misionárstvom a obracaním inovercov. Je zároveň kritikou i sebakritikou.

*

„Vedecká diskusia nie je súdnym procesom, v ktorom vystupuje obžalovaný a štátny zástupca povinný dokázať, že obžalovaný je vinný. Vo vedeckej diskusii, v ktorej ide o hľadanie pravdy a rozvíjanie vedy, je „navrchu“ ten, čo zastáva stanovisko, že protivník vyjadruje požiadavku, ktorú možno vradiť do vlastného sveta predstáv, aj keď len ako podradný element.“

Antonio Gramsci

*

Dialóg medzi kresťanom a marxistom má dve perspektívy: dopredu a dozadu. Možno ich oddeliť systematicky, no nie historicky. — Rozhovor s perspektívou zameranou dopredu, sa koncentruje na komunizmus, rozhovor s perspektívou zameranou dozadu, sa koncentruje na transcendentnosť.

*

Pokiaľ ide o rozhovor cieľiaci dopredu, treba konštatovať, že komunizmus analogicky so socializmom nie je svetonázorom, ale náukou o spoločnosti so zvláštnym vlastníckym systémom.

Z historického hľadiska nie je komunizmus totožný s marxizmom. Komunizmus ako spoločenský cieľ je oveľa starší než marxizmus a je už myšlienkovým bohatstvom antiky, stredoveku a tzv. novoveku.

*

Komunizmus ako náuka o spoločnosti nie je protikladný kresťanskému evanjeliu, pretože evanjelium sa neviaže na žiadnu zvláštnu náuku o spoločnosti, a tým menej na zvláštny vlastnícky systém. Významní kresťania boli a sú komunisti, ortodoxné a katolícke kláštorne spoločenstvá a evanjelické bratstvá sú zásadne komunistické, bez ohľadu na to, či ide len o spotrebný alebo výrobný komunizmus, o (chápané ideologicko-eschatologicky) negatívny alebo pozitívny komunizmus.

*

O komunizme sa teda môže diskutovať, a aj sa diskutuje, nielen medzi kresťanom a marxistom, ale aj v samom kresťanstve, a to od jeho raných čias. Dnes je však táto diskusia intenzívnejšia než kedysi, pretože komunizmus ako spoločenský systém sa dostal vcelku na program dňa.

*

Naproti tomu marxizmus je svetonázor zakladajúci sa na „dialektickom materializme“; vzhľadom na ľudské dejiny na „historickom materializme“. Jeho spoločenským cieľom je zásadne komunizmus. Zo systematického hľadiska je teda potiaľto totožný s komunizmom.

*

V protiklade ku kresťanstvu diskusia v marxizme o komunizme nie je debatou o ciele komunistického spoločenského systému, ale len o spôsobe dosiahnutia tohto cieľa a má teda praktickú a nie principiálnu povahu.

*

Komunizmus ako cieľ a taktiež prax, ktorá môže k nemu viesť, nie je monopolom marxistov. Marxistický komunizmus je len jednou z možných foriem komunizmu, podľa marxistického chápania dodnes dozaista najvedeckejšou a v tomto zmysle najprímernejšou sekularizovanému modernému svetu.

*

Dnes ešte nemá žiaden národ komunistickú spoločnosť. V krajinách, riadených komunistickými spoločnosťami, buduje sa najprv socialistický spoločenský systém ako predstupeň komunistického.

*

Je možné, že aj kresťan môže a chce zriadiť socialistickú a potom komunistickú spoločnosť. Dnes sa už vážne diskutuje medzi kresťanom a marxistom, pričom sa nastoľuje otázka: Socializmus — komunizmus kresťanského, či marxistického charakteru? Alebo otázka: Spoločné budovanie socializmu — komunizmu? prirodzene sprevádzané stálym lojálnym dialógom o kresťanstve a marxizme, presnejšie: dialógom o kresťanskom evanjeliu a dialektickom materializme.

*

Obe perspektívy dialógu, perspektívu komunizmu, cieľiacu dopredu a transcenciu, hľadiacu dozadu, treba preto dialekticky zjednotiť, a to keď sa principiálne vyjasní prvá.

*

Obťažnosť diskusie o kresťanskom evanjeliu a dialektickom materializme spôsobuje už tá okolnosť, že sa týka dvoch rôznych rovín. Preto ide o „rozhovor na rebríku“.

Kresťan stojí pred úlohou nechápať marxizmus len ako filozofický alebo dokonca len sociologický systém, či len ako metódu skúmania sveta, ale ako svetonázor, ktorý integruje filozofiu, psychológiu, antropológiu, sociológiu, ekonómiu a politiku.

*

Kresťan si musí uvedomiť, že marxizmus sa zásadne ustavične vyvíja a diferencuje. Možno ho chápať len dialekticky, pretože v ňom ide o konkrétnu dialektiku individuálnej a spoločenskej existencie.

*

Marxista má za úlohu oboznámiť sa bez predsudkov s dejinami náboženstva a cirkvi a uvedomiť si, že kresťanstvo sa dnes prudko mení. Musí vedieť, že kritika náboženstva marxistickými klasikmi už nemôže obsahovo zodpovedať dnešnej situácii a že kresťanské evanjelium — povedané s Bonhoefferom alebo Balthasarom — možno žiť aj bez tradičného „náboženstva“.

*

Marxista má vedieť, že sa musí vyrovnáť nielen s tradičnou a dialektickou teológiou, ale aj s „teológiou po smrti boha“.

*

Preto musia obaja, kresťan i marxista znovu premyslieť svoje stanovisko voči náboženstvu. Taktiež musia mať obaja na zreteli ustavičný vývoj dialektického materializmu.

*

Kresťanská eschatológia ako transcendentálne fundované očakávanie budúcnosti a marxistická perspektíva ako „tunajšia“ alebo „vnútrosvetová“ materializácia (materiá, chápaná v zmysle Leninovom) sú nesúrodé, no nevylučujú sa. O možnosti ich integrácie možno a má sa hovoriť.

*

Treba preskúmať, či kresťanova nádej sa nemusí najprv prejavíť ako „nádej zeme“, povedané s Teilhardom de Chardinom. Na druhej strane treba preskúmať, či vtedy, keď marxista upustí od všestranného zabsolutizovania svojej perspektívy — a principiálne je každé absolutizovanie nemarxistické — nemôže sa kresťan pozitívne stavať voči marxistickému plánovaniu budúcnosti.

*

Treba zistiť, nakoľko môže marxizmus absorbovať kresťanský humanizmus a naopak, kresťanstvo elementy marxistického humanizmu, bez toho, že by ustupovali v zásadných veciach.

*

Principiálne treba mať na pamäti, že marxista nemôže byť kresťanom, no musí byť komunistom a že kresťan nemôže byť marxistom, no môže byť komunistom.

*

Kresťan sa vyzýva, aby bez predpojatosti skúmal „reálnu konkurenciu“ marxistovu pri výstavbe novej spoločnosti. Marxista sa nabáda, aby bez hnevu a rozčúlenia zhodnotil „ideálnu konkurenciu“ kresťana a poskytol mu nepredpojate pomoc pri preмене na taktiež reálnu konkurenciu.

*

Stojíme iba na začiatku ozajstného dialógu medzi kresťanom a marxistom. Taktiež sme len na začiatku zásadného a celkového pretvárania ľudskej spoločnosti.

R.